

«М.А. Гендельманның 110 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 19» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 19» посвященной 110 - летию М.А. Гендельмана» - 2023.- Т.І, Ч.ІІ.- Б.120-122

ӘОЖ: 619:614,3:637.56(574.5)(045)

БАЛҚАШ КӨЛІНЕН АЛЫНҒАН БАЛЫҚТАРДЫҢ ИНВАЗИЯЛЫҚ АУРУЛАРЫ КЕЗІНДЕ ВЕТЕРИНАРИЯЛЫҚ-САНИТАРЛЫҚ САРАПТАУ

*Иса Ұ.С., 2 курс магистранты
Инирбаева А.К., в.з.к., аға оқытушы
С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ.*

Біздің еліміздің балық шаруашылығы әрқашан Халықты негізгі азық-түлікпен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарды. Балық пен балық өнімдерінде барлық қажетті аминқышқылдары оңтайлы теңдестірілген мөлшерде, сондай-ақ адам өміріне қажет полиқаньқпаған май қышқылдары бар. Алайда, кейбір жағдайларда балық пен теңіз өнімдері адамдарға, үй және жабайы етқоректілерге инфекция көзі болып табылады. Қазіргі жағдайда балық паразитоздары медицина мен ветеринариядан тыс мәселеге айналады. Адамның экономикалық белсенділігінің әсерінен қоршаған ортаның терең бұзылуы паразиттер санының түрлік әртүрлілігінің өсуіне, олардың вируленттілігінің өзгеруіне қолайлы жағдай туғызады, нәтижесінде паразиттік ластану пайда болуы мүмкін -бұл қоршаған ортаның биологиялық ластануының ерекше түріне саналады. Паразитоздар қоршаған ортаны тұрақсыздандыратын факторға айналып, иелеріне, соның ішінде балықтарға теріс әсер етеді [1].

Балық адамдарда улану мен ауру тудыруы мүмкін, сондықтан кейбір жағдайларда ветеринарлық маман балықтың адамдарға ғана емес, сонымен қатар ауылшаруашылық жануарларын азықтандыруға жарамдылығы туралы шешім қабылдауы керек. Жылы қанды жануарлардағы сияқты, балықтарда да жұқпалы және паразиттік аурулар пайда болуы және таралуы мүмкін, бұл балық балықтардың көптеп өлуіне себепші болады. Кейбір инвазиялық аурулар зоонозды болғанымен, адамға қауіп төндірмеуін қамтамасыз ету қажет [2].

Балықтардың паразиттік зақымдануын жіті қадағалап, уақытылы паразитологиялық бақылау балықтың сапасына қатысты негізсіз алаңдаушылықты болдырмауға ғана емес, сонымен қатар оның ақауға ұшырауына әкелуі мүмкін балықтардың ластануына назар аударуға мүмкіндік береді [3].

Адамдарға балықтан берілетін аурулардың көпшілігі балықтардың ішектерінде кездесетін гельминттерден туындайды. Ауру балықтар жылы

қанды жануарлар мен адамның негізгі ауру көзі бола алады. Гельминтіннвазиялардан басқа (дифиллоботриоз, описторхоз және гельминттермен қоздырылған кейбір басқа аурулар) олар сонымен қатар улы инфекцияларға, балықтардың әсерінен пайда болатын тағамдық токсикоздарды да жатқызуға болады. Сондықтан, балықты әрдайым жақсылап қуырып, қайнату керек екенін есте ұстаған жөн – бұл қауіпті аурулардың алдын алудың негізгі қағидасы болып табылады [4].

Зақымдалған балықтардың зарасыздандырылмаған етін тағам ретінде қолдануынан адамға жұғады, кейбір аурулар летальдыәтижеге әкелуі мүмкін. Адамға қауіпті инвазиялық ауруларға описторхоз, метагонимоз, клонорхоз, дифиллоботриоз жатады. Инвазия тоғышарларымен залалданғанына күмән туғанда, сатуға әкелінген балықтан таңдап алып, жарып сойып, ішкі ағзалар мен бұлшық етін тоғышарлар балаңқұртына тексереді. Көбінесетұқы балықтар ауырады. Бұл тоғышардың балаңқұрттары негізінен арқа және құйрық бөлігінің бұлшық еттерінде, ал кейде қабыршақтардың астында табылады. Метацеркарийлер бұлшық етке 2 мм дейін тереңдікке енеді. Балаңқұрт диаметрі 0,2-0,4 мм. Ол сопақша немесе домалақ қалың қабатты циста болып орналасады.

Балқаш көлі жергілікті тұтыну және экспорт үшін бағалы балық көзі болып табылады, кейбір жылдардағы Қазақстандағы жалпы кәсіптік балық аулаудың шамамен 25% құрайды. Балқаш көлі қазір республиканың Каспий теңізінен кейінгі екінші маңызды балық аулау алаңы болып табылады, бұл көрші елдермен бөлісетін әлдеқайда үлкен су айдыны. Балқаш көлінде, жалпы Қазақстанда кәсіптік балық аулау қиын жағдайда. Кейбір ықпал етуші факторлар адам әрекетімен тікелей байланысты. Оларға судың ластануы; шамадан тыс балық аулау; қаскерлік; балық шаруашылығын дұрыс басқару; және балық пен балық өнімдерін өткізуге қажетті сақтау, өңдеу және басқа да инфрақұрылымның жоқтығы [5]. Бірақ бұл көлдің экологиялық жағдайы жылдан жылға төмендеуде. Бұл экологиялық факторлар ондағы кәсіптік маңызы бар балықтардың сапасына әсерін тигізеді. Көлді ластайтын негізгі мәселе ол өнеркәсіптік қоқыс қалдықтары және қаладан келетін ағын сулар. Балқаш кен-металлургия комбинаты тастайтын негізгі ластаушы қалдықтарға ауыр металдар (мыс және мырыш) және күкірт диоксиді жатады.

Жоғарыда келтірілген өзекті мәселелерге орай Балқаш көлі балықтарыныңинвазиялық аурулары кезінде ветеринариялық-санитарлық сараптау жүргізілді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеу материалы ретінде Астана және Қарағанды қалалары базарларынан Балқаш көлінен ауланған балықтар алынды. Жалпы алғанда 30 сынама – алабұға 5 дана, жайын 7 дана, көксерке 7 дана, сазан 5 дана, мөңке 6 дана.

Балықтарды жалпы сапа көрсеткіштері бойынша зерттеу МЕМСТ 7631-2008 «Балық, балық емес объектілер және олардан алынатын өнімдер. Органолептикалық және физикалық көрсеткіштерді анықтау әдістері» стандарты бойынша жүргізілді.

Балықтардың гельминтоздармен инфекциясы Скрыбин бойынша толық гельминтологиялық зерттеу әдісімен анықталды, оған қабыршақтарды, желбезектерді, көздерді, ішкі мүшелерді және бұлшықеттерді көру және компрессорлық әдістерімен зерттеу кіреді.

Зерттеу жұмыстары С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, «Ветеринариялық санитария» кафедрасының «Тағам өнімдерінің қауіпсіздігі» зертханасында өткізілді.

Зерттеу нәтижелері. Сынама балықтарға жүргізілген зерттеулер нәтижесінде келесі инвазиялық аурулардың ішінде тұқы тектес балықтарда дифиллоботриоз және описторхоз анықталды. Инвазияның интенсивтілігі 20%, ал инвазияның экстенсивтілігі 1-3 тең болды.

Ауру балықтардың барлығының бактериологиялық көрінісі нашар болды, яғни бактериямен ластану деңгейі жоғары болды, яғни жағындыда 20-30, одан да жоғары микроб денешіктері кездесті.

Қорытындылай келе Балқаш көлінен алынған балықтарда инвазиялық аурулардан дифиллоботриоз және описторхозбен зақымданғаны белгілі болды.

Әдебиеттер тізімі

1 Аблайсанова, Г. М. Современный состав ихтиофауны Капшагайского водохранилища и реки Или [Текст] / Г. М. Аблайсанова, Т.Т. Баракбаев, М.Ж. Пазылбеков // Мат. межд. конф. памяти В.П. Митрофанова. – Алматы. 2012. - С.3-5.

2 Мишанин, Ю. Ф. Ихтиопатология и ветеринарно-санитарная экспертиза рыбы [Текст]: учеб. пособие / Ю.Ф. Мишанин - СПб.: Лань. 2012.- 560 с.

3 Маловастый, К.С. Диагностика болезней и ветеринарно-санитарная экспертиза рыбы [Текст]: учеб. пособие / К.С. Маловастый – СПб.: Лань. - 2013. - 512 с.

4 Беляева М.И., Катин А.А., Пустовалова В.Я. Видовой состав и зараженность вторых промежуточных хозяев [Текст] / Проблемы современной паразитологии. - СПб. - 2003. - 75 с.

5 Pueppke S.G. Challenges for Sustainable Use of the Fish Resources from Lake Balkhash, a Fragile Lake in an Arid Ecosystem [Text] / Iklasov, M.K.; Beckmann, V.; Nurtazin, S.T.; Thevs, N.; Sharakhmetov, S.; Hoshino, B. Sustainability. -2018. -P.10. <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000435188000338>